

Gürcü Mehmed Paşa'nın İstanbul Hırkaşerif'te inşa ettirdiği çeşme ve kitabesi

bir gece hapsedti. Fakat bunun doğru olmadığını anlaşılarak her ikisi de serbest bırakıldı.

Kemankeş Ali Paşa'nın idamı üzerine 14 Cemâziyelâhir 1033'te (3 Nisan 1624) sadrazamlığa getirilen Çerkez Mehmed Paşa'nın Abaza Paşa'ya karşı çıktığı sefer sırasında Gürcü Mehmed Paşa üçüncü defa sadâret kaymakamı oldu. Çerkez Mehmed Paşa'nın Tokat'ta ölümüyle (18 Rebûlâhir 1034 / 28 Ocak 1625) sadrazamlık kendisine teklif edilirdiyse de kabul etmedi. Bir süre, sonra görünüşte yeni sadrazam Hâfız Ahmed Paşa'ya yeterli miktarda asker ve para ulaştırmadığı için Bağdat'ın alınmamasından ve dönüş sırasında ordunun büyük zorluklar çekmesinden sorumlu olduğu, gerçekte ise Topal Receb Paşa'nın tahrikleri neticesinde yeniçeri ve sipahiler ayaklanarak yaşı hayli ilerlemiş olan Gürcü Mehmed Paşa'yı (Edirneli Mehmed'e göre seksen yaşına yakın iken; bk. *Târîh-i Âl-i Osmân*, s. 53; Hammer'e göre ise doksan yaşında olduğu halde; bk. *Târîh*, IX, 298) idam ettirdiler (18 Şevval 1035 / 13 Temmuz 1626). Mehmed Paşa, Eyüp'te Semiz Ali Paşa'nın yanına defnedilmiş olup türbesi Eyüp Sultan Türbesi cühânesinin yanındadır.

Osmanlı tarihinin en buhranlı döneminde geçen siyasî hayatında sadrazamlığı ve taşra görevlerinden ziyade sürdürdüğü sadâret kaymakamlıkları ile merkezdeki olayların içerisinde olan Gürcü Mehmed Paşa dönemin kaynaklarında akıllı, tedbirli, vakur bir kişi olarak tanıtılır. Ancak şair Nefî'nin hicivlerine en fazla hedef olan devlet adamları arasında yer aldığı da bilinmektedir. Uzun siyasî hayatı

na rağmen hayır eseri olarak yalnızca İstanbul'da Halıcılar, Hırkaşerif ve Şehzadebaşı'nda bulunan üç çeşme ve Okmeydanı'nda bir namazgâh yaptırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sâfi Mustafa, *Zübdetü't-tevârih*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2428, I, vr. 47^b; nr. 2429, II, vr. 27^{a-b}; Hüseyin Tüğü, *Târîh* (haz. Nezih Aykut, doğentlik tezi, 1988), İÜ Ed. Fak., s. 48, 56, 69-71, 77-79, 81-82; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 679; Hasanbeyzâde Ahmed, *Târîh* (haz. Nezih Aykut, doktora tezi, 1980), İÜ Ed. Fak., Genel Kitaplık, nr. TE 57, II, 315, 318, 321, 327, 346-347, 357, 359; Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osmân'ı* (haz. Abdurrahman Sağırlı, doktora tezi, 2000), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 616, 630, 682, (*Târîh-i Âl-i Osmân*), s. 52-53; Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi *Târîhi* (haz. Ziya Yılmaz, doktora tezi, 1990), İÜ Ed. Fak. Genel Kitaplık, nr. TE 80, tür.yer.; Peçuyul İbrâhim, *Târîh*, II, 310, 334, 344, 355, 388-390, 400; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 252, 323, 369; II, 10, 27, 34, 90, 94; Solakzâde, *Târîh*, I, 588, 722, 724-730; Karaçelebizade Abdülaziz Efendi, *Rauzatü'l-ibrâr*, İstanbul 1248, s. 500, 508-509, 518, 525-527, 529, 531-532, 550-551, 556-557, 563; Münecimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, III, 621, 622, 632, 651, 655-657, 660; Naîmâ, *Târîh*, II, 128, 157, 239, 252, 394-395; *Hadîkatü'l-uüzerâ*, s. 71-72; Hammer (Atâ Bey), *Târîh*, VIII, 234, 236-247, 249; IX, 298; Tayyazâde Atâ Bey, *Târîh* [baskı yeri ve tarihi yok], II, 54-55; Ayvansarâyî, *Vefeyât-i Selâtin*, s. 24; a.mlf., *Mecmûa-i Tevârih* (haz. Fahri Ç. Derin - Vahid Çabuk), İstanbul 1985, s. 133-134, 197; İbrahim Hilmî Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1943, I, 494; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 377-378; Danişmend, *Kronoloji*, V, 32; Fahri Ç. Derin, "Mehmed Paşa, Gürcü", *İA*, VII, 585-587; Abdülkadir Karahan, "Nefî", a.e., IX, 177; A. H. de Groot, "Mehmed Paşa, Gürcü (I)", *EI²* (Fr.), VI, 986-987.

MAHMUT AK

MEHMED PAŞA, Gürcü

(ö. 1070/1660)

Osmanlı vezîriâzâmı.

Kafkasya kökenli olup Vezîriâzam Koca Sinan Paşa'nın kölesi iken daha sonra kendi isteğiyle saraya alınmıştır. Enderun'da yetişmesinin ardından sarayda çeşitli görevler üstlendi. Tesbit edilebilen ilk görevi matbah emîniğidir. Cemâziyelâhir 1023'te (Temmuz 1614) cebecibaşı oldu. Bu görevdeyken Damad Mehmed Paşa'nın doğu seferine katıldı. Zilkade 1026'da (Kasım 1617) çavuşbaşı olunca İstanbul'a döndü. Kapıcılık kethüdâlığı yaptı. Rebûlevvel 1029'da (Şubat 1620) kapıcıbaşı unvanıyla II. Osman'ın Lehistan seferinde bulundu. Bu arada vezîriâzamlığa tayin edilen Damad Mehmed Paşa'ya ve ardından Güzelce Ali Paşa'ya sadâret

mühürlerini teslim etme görevi de ona verilmişti. Lefkeli Mustafa Paşa vezîriâzam olduğunda Şevval 1031'de (Ağustos 1622) mîrâhurbâşılığa getirildi. Dokuz ay sonra Rumeli beylerbeyliğine tayin edildi (Receb 1032 / Mayıs 1623). Vezîriâzam Çerkez Mehmed Paşa'nın maiyetinde Abaza Paşa üzerine yapılan sefere katıldı, ardından Hâfız Ahmed Paşa'nın Bağdat seferinde bulundu. Seferin tamamlanmasından sonra 1035'te (1626) Şam beylerbeyi oldu. Bu arada kendisine vezirlik pâyesinin de verildiği kaynaklarda belirtilir. Safer 1037'de (Ekim 1627) Diyarbekir beylerbeyliğine gönderildi, ertesi yıl İstanbul'a dönüp kubbe veziri olarak görev yaptı (Rebûlâhir 1038 / Aralık 1628). Rebûlevvel 1041'de (Ekim 1631) Erzurum, ardından Anadolu beylerbeyliğine getirildi (1042/1632). Bir ara görevden azledildiyse de IV. Murad'ın Revan seferi sırasında (1044/1635) Anadolu beylerbeyi sıfatıyla orduda yer aldı. Sefer esnasında Ahıska Kalesi'nin tamiriyle görevlendirildi. 1047'de (1637) Erzurum beylerbeyi oldu. IV. Murad'ın Bağdat seferine katıldığından mâzûl durumdaydı, ancak sefer esnasında Maraş beylerbeyliğine getirildi. Bağdat'ın yeniden zaptının ardından Anadolu beylerbeyliğine tayin edildi (Ramazan 1048 / Ocak 1639). 3 Zilkade 1049'da (25 Şubat 1640) kendisine ikinci defa kubbe vezirliği verildi. Bu sıfatla Nasuhpaşazâde Hüseyin Paşa'nın tenkilıyla görevlendirildi. Hemen sonra merkezden uzaklaştırılarak Şam beylerbeyliğine yollandı. Muhtemelen Vezîriâzam Cıvankapıcıbaşı Sultanzâde Mehmed Paşa ile olan rekabeti dolayısıyla onun aleyhinde faaliyette bulunmakla suçlanarak rütbesi sancak beyliği derecesine indirildi ve Adana'ya gönderildi. 1055-1059 (1645-1649) yıllarında Şam, Halep, Erzurum beylerbeyliklerinde bulundu. Ardından yeniden İstanbul'a dönüp kubbe vezirliği yaptı.

IV. Mehmed'in saltanatı döneminde, yaşı oldukça ilerlemiş olduğu halde özellikle Dârüssaâde ağası Uzun Süleyman Ağa'nın tavsiyesiyle 15 Zilkade 1061'de (30 Ekim 1651) vezîriâzamlığa getirildi. Ancak yaşı seksene ulaşan ve devrin kaynaklarına göre en yaşlı vezir olarak bu makama tayin edilmekle birlikte iş görecek durumda bulunmayan Gürcü Mehmed Paşa makamında fazla kalamadı. Esasen vezîriâzamlığa getirilmesi de iktidarda güç sahibi durumunda bulunan ve bunu sürdürmek isteyen nüfuzlu saray ağalarının Vâlîde Turhan Sultan ve padi-

şah nezdindeki girişimleri sonucu gerçekleştirmişti. Gürcü Mehmed Paşa onların her dediğini yaparak mevkiini korumak istiyordu. Bu arada kendisine rakip olabilecek bazı devlet adamlarını İstanbul'dan uzaklaştırmaya başlamıştı. Tarhuncu Ahmed Paşa'yı hapsedtirdi, ardından Yanya ve Selânik sancaklarını vererek İstanbul'dan çıkardı. Şam valiliğini kardeşi Câfer Paşa'ya verdi ve bu makamı bekleyen Boynueğri Mehmed Paşa'yı Kaniye'ye yoladı. Köprülü Mehmed Paşa'nın vezirlik rütbesini indirip onu Köstendil sancak beyliğiyle uzaklaştırdı. Yine dönemin kaynaklarında devlet işlerinde verdiği isabetsiz kararlar ve hazinenin masraflarını arttırmakla da tenkit edilen Gürcü Mehmed Paşa, Anadolu Kazaskeri Hocazâde Mesud Efendi'nin telkiniyle görevden alındı (13 Receb 1062 / 20 Haziran 1652). Bazı kaynaklarda, kendisinin yaşına atıfla devlet işlerini iyi bildiğini sürekli söylemesine rağmen vuku bulan olaylar karşısında âciz kaldığı, bunun üzerine Vâlide Turhan Sultan tarafından sert şekilde azarlandığı ve Kazasker Hocazâde'nin sözünden dışarı çıkmamasının tembih edildiği de belirtilir. Vâlide Turhan Sultan ile Hocazâde Mesud Efendi anlaşarak ona önce Tarhuncu Ahmed Paşa'yı İstanbul'a davet ettirdiler. Bunun Hocazâde Mesud Efendi'nin başının altından çıktığını anlayan vezîriâzam onu bertaraf etmeye çalışmışsa da buna fırsat bulamamış, divan toplantısı sırasında Mesud Efendi'nin son derece sert ve suçlayıcı sözlerine muhatap olunca cevap verememiş, içeri giren has odabaşının getirdiği azil fermanını almış, ancak okuyup yazma bilmediğini söyleyince yine Hocazâde fermanı alıp azledildiğini yüzüne karşı okuyarak bildirmiş ve şaşırان vezîriâzam çaresizlik içinde uzun devlet hizmetinden bahisle bunun haksızlık olduğunu söylemiş, fakat Hocazâde tarafından sert şekilde azarlanmış ve mührü teslim etmek zorunda kalmıştı (Naîmâ, V, 218-219). Divan sonrasında da dışarı çıkması engellenerek hapse atılmıştı.

Yeni sadrazam Tarhuncu Ahmed Paşa, daha önce kendisini İstanbul'dan uzaklaştıran Gürcü Mehmed Paşa'yı iki ay kadar Yedikule zindanında tuttu. Ardından yaşı sebebiyle Şeyhülislâm Bahâî Mehmed Efendi'nin ricası üzerine affedildi ve Eyüp'teki konağında bulunan eşyaları müsadere edilip kendisi Ohri sancağına gönderildi. Ertesi yıl Derviş Mehmed Paşa'nın sadrazamlığı döneminde İstanbul'a dönmesine izin verildi. Fakat vezîriâzam-

lığı yeniden ele geçirmek için birtakım faaliyetlerinin tesbit edilmesi üzerine Tırmışvar beylerbeyiliğiyle tekrar uzaklaştırıldı. Zilkade 1065'e (Eylül 1655) kadar orada kaldı. Daha sonra yeniden İstanbul'a döndüyse de bir yıl geçmeden Kıbrıs'a tayin edildi (Cemâziyelâhir 1066 / Nisan 1656). Hayatının bundan sonraki kısmı hakkında farklı bilgiler vardır. Dönemin kaynaklarından Vecîhî Hasan Efendi ve onu takip eden Silâhdar Mehmed Ağa, onun Kıbrıs'ta mutasarrıfken Şevval 1070'te (Haziran 1660) vefat ettiğini yazar. Abdurrahman Abdi Paşa ise Budin muhafazasında iken ölüm haberinin 2 Şevval 1076'da (7 Nisan 1666) İstanbul'a ulaştığını belirtir. Ancak bu sonuncu kaynakta zikredilen şahıs, Halep valisi iken Budin'e tayin edilen Vâlide Kethüdâsı Gürcü Mehmed Paşa adlı başka bir kişidir (Evlîya Çelebi de bunu Kethüdâ Gürcü Mehmed Paşa olarak anar; VII, 30, 59). Sonraki kaynaklardan Şeyhî Mehmed Efendi ve Osmanzâde Ahmed Tâib bu ikisini aynı şahıs gibi göstermiştir. Silâhdar Mehmed (Tarih, I, 333, 362, 373, 396) ve Münecimbaşı (Sahâifü'l-ahbâr, III, 736) her ikisinden ayrı ayrı söz eder ve birbirine karıştırmaz. Vefatı sırasında yaşının 100'ü geçtiği, hatta 110 veya 113 yaşında olduğu da söylenir.

Devrin kaynaklarında valilikleri sırasında ve savaşlarda gösterdiği yararlılıkların övülmesine karşılık yağlılık dönemindeki kısa süreli sadâretinde kudretsiz, iş yapamaz, okuma yazma bilmez bir devlet adamı şeklinde nitelendirilir. Hatta birçok kimseyi sürdürdüğü için kendisine "habbû's-selâtin" denilerek alay edildiği de yazılır. Görev yaptığı yerlerde bazı hayratı olduğu bilinmektedir. Erzurum'da kendi adını taşıyan bir camisi vardır (1058/1648).

BİBLİYOGRAFYA :

Mühimme Defteri 90 (haz. Nezihi Aykut v.dğr.), İstanbul 1993, s. 65, 408; *Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi* (haz. Ziya Yılmaz), Ankara 2003, II, 753, 768, 808, 824, 967, 975, 1010, 1021, 1110, 1124, 1137; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 378, 381; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-ibrâr*, Bulak 1248, s. 576, 583, 634, 636; a.mlf., *Zeyl-i Ravzatü'l-ibrâr* (haz. Nevzat Kaya, doktora tezi, 1990), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 131, 132, 148, 152, 160; Mehmed Halife, *Tarih-i Gümânî* (haz. Ertuğrul Oral, doktora tezi, 2000), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 34, 42, 48; Vecîhî Hasan, *Tarih* (haz. Ziya Akkaya, doktora tezi, 1957), AÜ DTCF, s. 114, 115, 117, 118, 236-237; *Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'nâmesi* (haz. Fahri Ç. Derin, doktora tezi, 1993), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 33-36, 75, 134, 192; Evliya Çelebi, *Seyahat-nâme* (Dağlı), III, 188, 196, 208; VII, 30,

59, 74, 243; Naîmâ, *Tarih*, V, 168-176, 188-189, 191, 215-219, 225; Silâhdar, *Tarih*, I, 183, 211, 333, 362, 373, 396; *Hadikatü'l-üzerâ*, s. 95-96; Münecimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, III, 702, 733, 736; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzatâ*, I, 600-601; Râşid, *Tarih*, I, 118; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 402-404; Fahri Ç. Derin, "Mehmed Paşa", *İA*, VII, 587-588; A. H. de Groot, "Mehmed Paşa, Gürdjü", *EP* (İng.), VI, 994-995.

DİA

MEHMED PAŞA, Karamânî

(bk. KARAMÂNÎ MEHMED PAŞA).

MEHMED PAŞA, Katircioğlu

(bk. KATIRCIOĞLU MEHMED PAŞA).

MEHMED PAŞA, Lala

(bk. LALA MEHMED PAŞA).

MEHMED PAŞA, Muhsinzâde

(bk. MUHSİNZÂDE MEHMED PAŞA).

MEHMED PAŞA, Pîrî

(bk. PİRÎ MEHMED PAŞA).

MEHMED PAŞA, Rum

(bk. RUM MEHMED PAŞA).

MEHMED PAŞA, Sokullu

(bk. SOKULLU MEHMED PAŞA).

MEHMED PAŞA CAMİİ

(bk. KAÇANIKLI

MEHMED PAŞA KÜLLİYESİ).

MEHMED PAŞA KÜLLİYESİ

Amasya'da XV. yüzyılın sonlarında inşa edilen külliye.

Amasya'da Yeşilirmak yakınında Mehmed Paşa mahallesindedir. Bânisi, Sultan II. Bayezid'in veziri ve Şehzade Ahmed'in lalası olan Hızır Paşazâde Mehmed Paşa'dır (ö. 900/1495). Caminin cümle kapısı üzerinde yer alan sülüs hattıyla yazılmış iki satırlık Arapça kitâbeden anlaşıldığına göre inşası 891 yılı Muharreminde (Ocak 1486) tamamlanmıştır. Bu kapının sağın-